

ZAPOMENUTÁ EDICE. „PRIVILEGIA KRÁLOVSKÉHO MĚSTA PELHŘIMOVA“ JAKO PŘÍKLAD VÝBĚROVÉ EDICE ÚČELOVÉHO TYPU V PODOBĚ NE ZCELA KLASICKÉHO DIPLOMATÁŘE

LENKA MARTÍNKOVÁ

Ústav archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Jihočeské univerzity
v Českých Budějovicích; martink1@ff.jcu.cz

ABSTRACT

Forgotten Edition. “Privileges of the Royal Town of Pelhřimov” as an Example of an Exclusive Edition of the Purpose-Built Type in the Form of Not-So-Usual Codex Diplomaticus

In 1996, a selection of privileges and charters issued for the town of Pelhřimov by Czech rulers and local nobility in the years 1289–1802 was published. The impetus for the publication was the 400th anniversary of Pelhřimov’s promotion to the status of a royal town. The publication was conceived as “representative” and therefore was published in a small edition and did not reach the regular distribution network. Its preparation and processing presented a number of difficulties: the occurrence of deperditas, the varying degrees of damage to the edited documents, the different times of their creation, the different types of fonts, scribal hands and documentary languages used. The paper explains how the editors coped with these obstacles and how they incorporated the special requirements of the commissioning authority, which was the Municipal Office in Pelhřimov, into the edition.

Keywords: lands of the Czech crown; royal towns; Pelhřimov; editions; codex diplomaticus; charters; 13th to 19th century

Výběrová edice nazvaná „Privilegia královského města Pelhřimova“ (*Privilegia civitatis regiae Pilgramiensis*) vyšla na rozhraní léta a podzimu roku 1996 v Pelhřimově. Zadání vzešlo od Městského úřadu v Pelhřimově a zpracovateli edice byli tehdejší zaměstnanci státního okresního archivu tamtéž. Technické stránky vydání publikace se ujal osvědčený partner, jímž byla Nová tiskárna Pelhřimov, s.r.o.¹ Hlavním impulzem pro vznik specializovaného „pelhřimovského listináře“ se stalo významné jubileum: v září roku 1996 uplynulo 400 let od okamžiku, kdy byl Pelhřimov císařem a králem Rudolfem II. povýšen mezi česká královská města. Dostal se do kategorie tzv. podkomořských měst, což představovalo významný postup na žebříčku stavovské hierarchie tehdejší české společnosti. V případě Pelhřimova šlo od roku 1572 v krátké době dokonce už o druhý společenský vzestup. Tehdy se město po delším soudním sporu vyplatilo z poddanství, koupilo od Karla Říčanského z Říčan celé pelhřimovské panství, na němž

¹ Lenka MARTÍNKOVÁ – Zdeněk MARTÍNEK (edd.), *Privilegia královského města Pelhřimova*. Edice, Pelhřimov 1996, 56 s.

se samo stalo pozemkovou vrchností, a tímto způsobem přešlo nejprve do kategorie tzv. municipálních (tj. ochranných) měst.²

V souvislosti se čtyřtým výročím povýšení mezi královská města se v Pelhřimově v průběhu roku 1996 v rámci oslav připravovala řada akcí, které měly výročí připomenout. Jednou z nich byla v září téhož roku reprezentativní (byť krátkodobá) výstava originálů nejvýznamnějších listin a dalších dokumentů dochovaných ve fondu Archiv města Pelhřimov, a to včetně slavnostního pergamenového majestátu Rudolfa II. vydaného 21. září 1596 v Praze, jímž bylo stvrzeno povýšení Pelhřimova do stavu svobodných královských měst. Místo původně zamýšleného brožovaného a jen několikastránkového katalogu, který by přinesl pouhý přehled a stručnou charakteristiku každého z vystavených dokumentů, však výstavu nakonec doprovodila mnohem náročnější a rozsáhlejší vázaná publikace, navíc v reprezentativním provedení. Vznikla výběrová plnotextová edice zpřístupňující kolekci sedmadvaceti nejdůležitějších privilegií a listin z uvedeného fondu, které byly od středověku až na práh moderní doby postupně pro město Pelhřimov a jeho obyvatele vydány jak místními pozemkovými vrchnostmi, tak i českými panovníky. V edici jsou proto zahrnuty texty pocházející z dlouhého časového období od konce 13. století až do roku 1802.

Než bude podrobněji přiblížena vlastní edice, její charakter, obsah, soubor k vydání vybraných listin, účel vzniku a ediční záměr, nejprve se stručně zastavím u otázky, kterou pro výzkum městské diplomatiky nejen ve středověku, ale zejména v raném novověku a v předmoderní době až do roku 1850 považují za velmi důležitou: jaké jsou v rámci českých zemí možnosti komparace poznatků o různých městských archivech, kancelářích, jejich diplomatických aktivitách, a také o jimi přijatých, jakož i expedovaných listinách a dalších dokumentech, čili jaký je stav zpřístupnění nejen středověkého, ale zejména raně novověkého diplomatického materiálu z našich měst pro potřeby širší badatelské veřejnosti.³ Pro zjednodušení se v tomto příspěvku zaměřím na dvě eventuality, a sice 1. na existující výběrové edice charakteru městských diplomatůřů (čili listinářů), případně registářů, zpracovaných jako samostatné monografie, a dále 2. na výběr z odborných studií speciálně zaměřených na zkoumání městských privilegií a listin, jak přijatých tak expedovaných.⁴ Za tímto účelem jsem připravila dvě jednoduché tabulky, které ve vý-

² K těmto událostem srov. Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*, díl II., Pelhřimov 1927; díl III/1, Pelhřimov 1950; díl III/2, Pelhřimov 1954; nověji Zdeněk MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov. Historie – kultura – lidé*, Praha 2014, zejm. s. 151–175 a 178–189; nejnověji Karel KRATOCHVÍL – Pavel HOLUB a kol. (edd.), *Kniha o koupi pelhřimovského statku*. Edice pamětního spisu o sporu pelhřimovských měšťanů s vrchností z druhé poloviny 16. století, Pelhřimov 2017, 298 s.

³ Základní přehled o stavu bádání z poslední doby na poli městské diplomatiky přináší například Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Středověké a raně novověké městské kanceláře: široké téma pro široké využití*, Sborník archivních prací 68, 2002, s. 58–93, kde se nachází odkazy i na mnohé další tituly a literaturu k tématu. Jak důležitá je komparace informací z různých lokalit pak táž autorka ukazuje na příkladu Hradce Králové, Jaroměře a Poličky. Srov. Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Z dosavadního výzkumu městských kancelářů v Čechách v době 18. století (zejména na příkladu vybraných východočeských královských věnných měst)*, Cornova. Revue České společnosti pro výzkum 18. století, 10, 2020, č. 1, s. 71–83.

⁴ Za tímto účelem studie využívala informace běžně dostupné v publikacích bibliografického charakteru (zejm. Bibliografie československé historie, 1955–1992; Bibliografie české historie od r. 1993; Bibliografie československého archivnictví, 1957–1992, Bibliografie českého archivnictví od r. 1993) a rovněž na webu „Bibliografie dějin českých zemí“ provozovaném Historickým ústavem AV ČR (<https://biblio.hiu.cas.cz>).

běrovém přehledu alespoň rámcově a bez nároku na úplnost mapují situaci nejen v Čechách, ale pro srovnání také na Moravě a ve Slezsku.

Tabulka 1. Přehled 27 editovaných privilegií a listin pro Pelhřimov⁵

Základní udělení práv a výsad	Právní úpravy	Trhová privilegia	Městský statek	Panovnické konfirmace starších listin a práv
1289–1295* <i>Tobiáš z Bechyně</i>	1375* <i>Jan Očko z Vlašimi</i>	1503 Vladislav II. Jagellonský	1511 Mikuláš Trčka z Lipy	1417 Václav IV.
1406 Zbyněk Zajíc z Házmburka	1379 Jan z Jenštejna	1598 Rudolf II.	1511 Bratři Trčkové z Lipy	1468 Jiří z Poděbrad
1596 Rudlof II.	1414* <i>Konrád z Vechty</i>	1602 Rudolf II.	1554 Eva Říčanská z Olbramovic	1561 Ferdinand I.
	1551 Adam Říčanský z Řičan	1674 Leopold I.		1562 Ferdinand I.
	1571 Karel Říčanský z Řičan	1802 František II.		1570 Maxmilián II.
				1628 Ferdinand II.
				1675 Leopold I.
				1719 Karel VI.
				1747 Marie Terezie
				1786 Josef II.
				1794 František II.
3	5	5	3	11

⁵ Kurzívou a hvězdičkou jsou v tabulkovém přehledu a také dále v textu označována deperdita.

Tabulka 2. Přehled speciálních (a výběrových) listinných edic pro města, plnotextových a regestových, případně soupisů listin apod. (s datem vydání)

Čechy			Morava	Slezsko
Diplomatáře	Regesta	Soupisy	Diplomatáře a jiné	Diplomatáře a jiné
Bělá pod Bezdězem (1889)	Česká Lípa (2000)	Domažlice (1981)	Boskovice (1972)	Brušperk (1993)
Bor u Tachova (1987)		Jihočeská města a městečka (1973)	Dačice (1941)	Jablunkov (1938)
České Budějovice (1901)		Středočeská města a městečka (1971)	Fulnek (1959–1960)	Koryčany (1998), regesta
Český Krumlov (1908–1910)		Západočeská města a městečka (1968)	Jevíčko (1939–1940), regesta	Moravská Ostrava (1929)
Domažlice (1848)			Mohelnice (1936)	Opava (1961–1969, 1996)
Hradec Králové (1960)			Moravský Krumlov (1998–2000), regesta	Rýmařov (1994)
Chrudim (1900)			Nové Město na Moravě (1937–1939)	
Cheb (1879)			Nový Jičín a okolí (1999)	
Kamenice nad Lipou (2004)			Valašské Meziříčí (1888–1891)	
Kladruby (1896)			Žďár nad Sázavou (1907)	
Nové Strašecí (1966)				
Pelhřimov (1996)				
Plzeň (1901–1905)				
Polná (1940)				
Příbram (1981)				
Stříbro (1920)				
Teplice-Schönau (1929)				
Ústí nad Labem (1896, 1908, 1971)				
Žatec (1892)				
21	1	4		
26			10	7

Tabulka 3. Rámcový výběrový přehled studií o městských listinách, privilegiích atp. (s připojenou výběrovou edicí v příloze i bez ní)

Čechy	Morava	Slezsko
Broumov (2018)	Brno (2 × 1958, 1993, 2005, 2008, 2009)	Frenštát pod Radhoštěm (2007)
Čechy: královská města (1982, 2018)	Dačice (2017)	Krnov (2018)
Čechy: města (2014)	Hodonín (1931, 1975, 1983)	Slezsko: města (2014)
Čechy: vrchnostenská města (2009)	Hustopeče (1972, 1996)	
České Budějovice (1958, 1959, 1968)	Ivančice (1990)	
Český Brod (1948, 1996, 1999)	Jemnice (2006)	
Dobříš (1915)	Nový Jičín (1997)	
Kadaň (1873)	Stonařov (2002)	
Karlovy Vary (1998)	Uničov (1989)	
Kostelec nad Černými lesy (1981)		
Kralovice (1982)		
Mirovice (2004)		
Náchod (2007, 2009)		
Pacov (1997)		
Pelhřimov: okres (1999)		
Polička (2008)		
Rakovník (2002, 2006, 2016)		
Slaný (1997)		
Vodňany (1960, 1997)		
28	17	3

Oba přehledy bohužel ukazují zhruba totéž, a sice že zpřístupnění diplomatické látky (tedy v prvé řadě privilegií a listin), je v případě našich měst velmi nerovnoměrné, což ostatně konstatoval už na konci devadesátých let 20. století například Jiří Kejř ve své vynikající práci o vzniku městského zřízení v českých zemích.⁶ Samozřejmě zde zohledňují skutečnosti, že Čechy byly rozlohou největší z korunních zemí a že české země byly navíc už od středověku urbanizovány značně nerovnoměrně. Počet zeměpanských a vrchnostenských měst a stejně tak i městeček v Čechách byl tudíž oproti vedlejším korunním zemím násobně vyšší,⁷ čemuž odpovídá i existence vyššího počtu publikací, ať edic nebo odborných statí.

⁶ Jiří KEJŘ, *Vznik městského zřízení v českých zemích*, Praha 1998, 348 s.; zde zejm. s. 10.

⁷ Srov. např. Pavla HORSKÁ – Eduard MAUR – Jiří MUSIL, *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha – Litomyšl 2002, zejm. s. 54–80. Na s. 69 se zde nachází tabulka ukazující přehledně počty královských (zeměpanských) měst, vrchnostenských měst a městeček v jednotlivých zemích

Pro Čechy máme pro základní přehled o situaci k dispozici *Codex iuris municipalis* (dále CIM), který zpravidla v plném textu, výjimečně pak ve formě podrobných registů zpřístupnil diplomatický materiál českých měst, a to soustavně až do roku 1526.⁸ CIM současně antikvoval některé starší městské diplomatáře z konce 19. nebo z počátku 20. století, z nichž většina byla navíc zpracována pro etnicky německá města v Čechách.⁹ V případě Moravy chybějící zpracování čistě městského listinného materiálu aspoň částečně nahrazuje *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále CDM) dovedený ale pouze do ledna 1411.¹⁰ Problematickým faktem je bohužel to, že v obou případech jde o edice, které se primárně zaměřují na listinné pozůstalosti ze středověku. Přitom střední a malá česká, ale i moravská a slezská venkovská města, královská i vrchnostenská, a ještě častěji pak městečka v mnoha případech své nejdůležitější listiny obdržela až v průběhu 16. století anebo dokonce ještě později. Příkladem budiž nejen zde uváděná edice pelhřimovských privilegií, o níž bude podrobněji pojednáno dále v textu, ale také edice právních pramenů z města Kamenice nad Lipou.¹¹

Zkoumání konkrétních městských archivů a v nich uložených listin z raného novověku přitom často přináší zcela nové a někdy překvapivé poznatky, které však mnohdy není s čím srovnávat, což je pro diplomatika i správního historika samozřejmě velmi nepříjemný stav, který nemůžou zcela vyřešit ani případné srovnávací pokusy využívající zpřístupněný materiál ze zahraničních městských archivů (pro naše potřeby zejména slovenských, ale i polských, rakouských, nebo maďarských, slovinských, chorvatských apod.). Zda by řešení dokázaly nabídnout „klasické edice“ anebo zda by bylo v případě takto rozsáhlé a současně i roztržité materie, jakou městské listiny a privilegia představují, vhodnější zvolit jiný postup (např. podobný, jakým je pro středověké listiny databáze *Monasterium*), je otázka, kterou by asi bylo třeba vyřešit co nejdříve.

Nyní bych ráda obrátila pozornost ke shora uvedené „zapomenuté“ edici nejvýznamnějšího listinného materiálu z pelhřimovského městského archivu. Jde o výběrovou (speciální) edici, která byla sestavena na základě požadavku, aby do ní byly zahrnuty všechny známé pro město Pelhřimov vydané listiny, které obsahovaly jakékoli právní ustanovení

České koruny a to k roku 1300, 1400 a 1500. Zatímco v prvním roce na Čechy z celkového počtu 252 připadalo 164 těchto lokalit (tj. 65 %), tak v roce 1500 z celkového počtu 650 připadalo na Čechy 418 těchto sídel (64 %), tedy téměř dvoutřetinová většina.

⁸ Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH – Antonín HAAS (edd.), *Codex iuris municipalis*, I–IV, Praha 1886–1961. (Díl 1: Privilegia měst pražských; díl 2: Privilegia českých venkovských měst královských do roku 1419; díl 3: Privilegia českých venkovských měst královských 1420–1526; díl 4/1–3: Privilegia českých venkovských měst nekrálovských 1232–1526).

⁹ Srov. např. Ludwig SCHLESINGER (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526*, Prag – Leipzig – Wien 1892; Wenzel HIEKE – Adalbert HORČIČKA (edd.), *Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526*, Prag 1896; Karl KÖPL (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Budweis in Böhmen I/1 (1251–1391)*, Prag 1901; Valentin SCHMIDT – Alois PICHA (edd.), *Urkundenbuch der Stadt Krummau un Böhmen I–II*, Prag 1908–1910; případně Augustin MÜLLER (ed.), *Quellen- und Urkundenbuch des Bezirkes Töplitz–Schönau bis zum Jahre 1500*, Prag 1929. Z českých srov. např. Josef STRNAD (ed.), *Listinář královského města Plzně a druhdy poddáných osad*, I–II, Plzeň 1891–1905; František KRÍŽEK (ed.), *Dačický listinář*, I–II, Dačice 1941 a jiné.

¹⁰ Antonín BOČEK – Josef CHYTIL – Peter von CHLUMETZKY – Vincenc BRANDL – Berthold BRETHOLZ (edd.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, I–XV, Olomouc – Brno 1836–1903. Studie využíla databázi Czech Medieval Sources online, kterou poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná MŠMT ČR (projekt č. LM2018101).

¹¹ Irena KRČILOVÁ – Zdeněk MARTÍNEK – Lenka MARTÍNKOVÁ (edd.), *Práva a privilegia města Kamenice nad Lipou 1462–1798*, Pelhřimov 2004, 158 s.

dotýkající se stavovské příslušnosti města, postavení obce i jednotlivých jejích příslušníků, dále právního prostředí ve městě, a tudíž v prvé řadě výsad a práv, ale rovněž obecního majetku a městského statku, případně jiných právních skutečností, které se týkaly obce jako celku. Samozřejmostí pak bylo, že sem budou zahrnuta i jejich panovnická potvrzení. Takto sestavený soubor necelých tří desítek privilegií a listin tvoří ucelenou skupinu, která podává dosti přesný obraz o právním prostředí, jaké v městě Pelhřimově panovalo až do poloviny 19. století, a současně také o společenském postavení obce i jejích příslušníků v rámci tehdejší nerovnorodé společnosti.

Pelhřimovský diplomatář tedy obsahuje sedmadvacet listinných textů. Tři z nich dnes představují tzv. deperdita (1289*, 1375*, 1414*), zatímco ostatních čtyřadvacet textů bylo do edice převzato z originálně dochovaných listin anebo z ověřených opisů v panovníckých listinách (1379, 1406, 1417, 1468, 1503, 1511, 1511, 1551, 1554, 1561, 1562, 1570, 1571, 1596, 1598, 1602, 1628, 1674, 1675, 1719, 1747, 1786, 1794 a 1802). Z tohoto souboru pochází deset kusů ze středověku do roku 1526 a čtrnáct kusů z raného novověku až do roku 1802.

Jak již bylo naznačeno shora v tabulce č. 1, z obsahově právního hlediska lze uvedený soubor rozdělit zhruba do pěti základních tematických skupin. V prvé řadě jde o základní práva a svobody (1289*, 1406, 1596); dále pak o právní úpravy dotýkající se celé obce (1375*, 1379, 1414*, 1551, 1571); o tržová privilegia (1503, 1598, 1602, 1674, 1802); o listiny pojišťující držbu městského statku (1511, 1511, 1554); a konečně o nejpočetněji dochované panovnické konfirmace již dříve vydaných výsad, svobod, práv a také listin (1417, 1468, 1561, 1562, 1570, 1628, 1675, 1719, 1747, 1786, 1794). Posledně jmenovaná skupina představuje téměř polovinu (41 %) z celkového počtu těchto významných dokumentů vydaných pro město Pelhřimov. Vzhledem k tomu, jak malou část z této kolekce představují listiny dnes ztracené, můžeme brát soubor městských privilegií a listin pro Pelhřimov jako velmi dobře dochovaný a reprezentativní. Městská rada i obec dbaly o jejich uložení i uchování a na některých z nich v průběhu staletí stavěly své společenské postavení a rovněž ekonomickou sílu, stejně jako jejich případnou obranu.¹² Z přímých dokladů víme i to, že právě městská obec v tomto ohledu bedlivě dohlížela na radu a její počínání a uměla jí řádně zatápnout, pokud nabývala dojmu, že se purkmistr a konšelé obsahu městských svobod, práv a výsad jakkoli zpronevěřují.¹³

Z hlediska formálního, bez přihlédnutí k deperditům, o jejichž podobě většinou nelze říci nic bližšího, jde v tomto souboru ve všech případech o pergamenové listiny v nejpečlivější úpravě opatřené a ověřené velkou pečetí vydavatele, případně v raném novověku také jeho vlastnoručním podpisem. Písmo odpovídá u každého jednotlivého originálně dochovaného kusu době jeho vzniku. Ve všech případech je fyzický stav dochovaných listin dobrý nebo aspoň vyhovující. Pouze některé přípravné dokumenty během jednání o emisi těchto nákladných listin byly psány na papíře a opatřeny ptištěnou pečetí pod papírovým krytem (1627). Soudobé městské listiny vydávané purkmistrem a radou pod

¹² Srov. Z. MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, s. 158–166 (boj o městská práva v letech 1564–1571), s. 232–234 (konflikty mezi radou a obcí v letech 1657–1687 a později).

¹³ K. KRATOCHVÍL – P. HOLUB a kol. (edd.), *Kniha*, s. 120–121, č. 17 až 19 (spor mezi radou a zastupci obce měšťanů o správný výklad městských privilegií a listin: když konšelé přijali panský výklad směřující v neprospěch města, obec se proti tomu ohradila, trvala na správním výkladu a připomněla konšelům „nevěrnost“ jejich předchůdců, kvůli které přišli měšťané za Trčků z Lípy o jisté arcibiskupské privilegium).

městskou pečeti navíc braly dokumenty pocházející vesměs z panovnické kanceláře jako své vzory, které se snažily napodobovat (1603).

Z hlediska jazykového jsou v edici zastoupeny listiny latinské (pět kusů), (staro)české (čtrnáct kusů) i německé (šest kusů). Jedním z požadavků zadavatele směrem k editorům proto bylo, aby edice uspokojila i mírně poučené zájemce z řad laické veřejnosti. Cizojazyčné texty byly proto v doprovodném aparátu edice doplněny buď dobovým (byl-li k dispozici), anebo moderním českým překladem.

Záměrem a hlavním cílem zpracovatelů bylo připravit edici, která měla být schopna dostát několika požadavkům, jež na ni byly postupně vzneseny. Prvořadé byly (hlavně pro oba její zpracovatele) pečlivá příprava a zpracování odpovídající požadavkům na vědecké nebo alespoň populárně-vědecké edice, jaké se běžně dodržovaly na konci 20. století.¹⁴ Přípravě každého editovaného listinného textu proto byla věnována nejen potřebná péče při přepisu (transliterace) a ediční úpravě (transkripce), ale také poměrně podrobná rešerše v jiných archivních fondech a v dalších pramenech, aby bylo možné doplnit každý editovaný text doprovodným aparátem (textové a kontextové poznámky) v odpovídající kvalitě. Výsledkem tak byl vznik i několika dílčích studií publikovaných oběma editory o málo později.¹⁵

Dalším požadavkem zadavatele byla slavnostní formální úprava publikace, která zpracovatelům připravila nejednu horkou chvíli, neboť se po nich chtělo, aby nezbytný doprovodný aparát edice „pokud možno nezabíral víc textu než editované listiny“. Navzdory tomu však zazněl také požadavek, který se týkal cizojazyčných textů a jejich překladů do soudobé češtiny, o němž jsem se už shora zmiňovala, kvůli němuž se rozsah edice nakonec rozrostl téměř dvojnásobně. Zejména však šlo o to učinit edici dostupnou pro co nejširší okruh zájemců a především badatelů. Většina editovaných listinných textů patří mezi vzácné archivní památky, jejichž předkládání ke studiu v badatelně podléhá zvláštnímu zacházení a ochrannému režimu. Edice tedy měla být současně i prostředkem, jak zjednodušit jejich studium zejména v případech, kdy není pro badatele nezbytně nutné zkoumat přímo originální dokument. Právě tento poslední záměr se nakonec nepodařilo beze zbytku naplnit, ovšem nikoli vinou zpracování publikace. Takřka celý náklad, který činilo pouhých 200 kusů, totiž připadl zadavateli, a tudíž se pro „normální smrtelníky“ stal de facto nedostupným, neboť publikace nebyla uvedena do běžné distribuční sítě.

Přes všechny shora uvedené peripetie vybraný soubor privilegií a listin polepšujících nebo potvrzujících městské svobody, práva a výsady, případně držbu různých částí městského statku, zpřístupnil listiny, jejichž prostřednictvím byly položeny základy právního postavení města Pelhřimova a celé městské obce. Do jisté míry zajišťoval již od středověku a dále po celý novověk také ekonomickou prosperitu města a jeho obyvatel, což ostatně bylo zejména po roce 1596 i v zájmu koruny. Jen hospodářsky konsolidovaná městská obec byla schopna vedle plnění všech ostatních svých závazků platit královskému fisku

¹⁴ Jak editoři uvedli v úvodu k edici, vycházeli ze vzoru, kterým pro ně byl zejména český diplomatář.

¹⁵ Zdeněk MARTÍNEK, *Trhová privilegia měst a městeček na Pelhřimovsku do poloviny 18. století*, Vlastivědný sborník Pelhřimovska (dále VSP) 10, 1999, s. 41–54; Lenka MARTÍNKOVÁ, *Nový pramen ke nejstarším dějinám Pelhřimovska*, VSP 10, 1999, s. 31–40; TÁŽ, *K tzv. rýnárecké listině z r. 1203 a jejím konfirmacím*, SPFFBU, roč. 52, řada Historica (C 50), 2003, Studia historica Brunensia, Vladimírovi Vašků k sedmdesátinám, Brno 2004, s. 17–29.

pravidelně a v plné výši přímé a časem také různé nepřímé daně, zaváděné zejména od pobělohorské doby.

Stejně tak mohla movitá a konsolidovaná městská obec hradit královské kanceláři i značně vysoké poplatky, které byly vždy spojeny s vydáním těchto slavnostně vyhotovených dokumentů. Již zmíněné privilegium Rudolfa II. ze září 1596 město Pelhřimov vyšlo na „dobrovolný dar“ ve výši 4 000 kop českých grošů.¹⁶

Zatímco ve starší době se potvrzování pelhřimovských městských listin ze strany panovníků dělo zřídka a mělo punc jisté výjimečnosti (zejména před rokem 1526), tak v pozdější době obdrželo královské město Pelhřimov nejméně jedno konfirmační privilegium prakticky při každé změně na trůně. Současně docházelo stále častěji také k revizi obsahu potvrzovaných listin. Nejpozději od doby vlády Marie Terezie v konfirmační formulaci pravidelně figuruje ustanovení o sekvestrování všech výsad a svobod odporujících platnému zemskému zřízení a panovnickým zákonům a nařízením, případně poškozujících či narušujících práva třetích osob. Vývoji směřujícímu k odstraňování kolektivních i individuálních výsad a k unifikaci právního prostředí neunikla ani kolekce pelhřimovských právních dokumentů.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Edice pramenů

Antonín BOČEK – Josef CHYTIL – Peter von CHLUMETZKY – Vincenc BRANDL – Berthold BRETHOLZ (edd.), *Codex diplomaticus et epistolars Moraviae*, I–XV, Olomouc – Brno, 1836–1903.

Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH – Antonín HAAS (edd.), *Codex iuris municipalis*, I–IV, Praha 1886–1961.

Wenzel HIEKE – Adalbert HORČIČKA (edd.), *Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526*, Prag 1896.

Karl KÖPL (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Budweis in Böhmen I/1 (1251–1391)*, Prag 1901.

Karel KRATOCHVÍL – Pavel HOLUB a kol. (edd.), *Kniha o koupi pelhřimovského statku*. Edice pamětního spisu o sporu pelhřimovských měšťanů s vrchností z druhé poloviny 16. století, Pelhřimov 2017.

Irena KRČILOVÁ – Zdeněk MARTÍNEK – Lenka MARTÍNKOVÁ (edd.), *Práva a privilegia města Kamenice nad Lipou 1462–1798*, Pelhřimov 2004.

František KRÍŽEK (ed.), *Dačický listinář*, I–II, Dačice 1941.

Lenka MARTÍNKOVÁ – Zdeněk MARTÍNEK (edd.), *Privilegia královského města Pelhřimova*. Edice, Pelhřimov 1996.

Augustin MÜLLER (ed.), *Quellen- und Urkundenbuch des Bezirkes Töplitz–Schönau bis zum Jahre 1500*, Prag 1929.

Ludwig SCHLESINGER (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526*, Prag – Leipzig – Wien 1892.

Valentin SCHMIDT – Alois PICHA (edd.), *Urkundenbuch der Stadt Krummau un Böhmen*, I–II, Prag 1908–1910.

Josef STRNAD (ed.), *Listinář královského města Plzně a druhdy poddaných osad*, I–II, Plzeň 1891–1905.

Literatura

Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*, díl II, Pelhřimov 1936, X + 1083 s.; díl III/1, Pelhřimov 1950, 840 s.; díl III/2, Pelhřimov 1954, 929 s.

Pavla HORSKÁ – Eduard MAUR – Jiří MUSIL, *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha – Litomyšl 2002.

Jiří KEJŘ, *Vznik městského zřízení v českých zemích*, Praha 1998.

¹⁶ Z. MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, s. 187.

Zdeněk MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov. Historie – kultura – lidé*, Praha 2014.

Zdeněk MARTÍNEK, *Trhová privilegia měst a městeček na Pelhřimovsku do poloviny 18. století*, Vlastivědný sborník Pelhřimovska 10, 1999, s. 41–54.

Lenka MARTÍNKOVÁ, *Nový pramen k nejstarším dějinám Pelhřimovska*, Vlastivědný sborník Pelhřimovska 10, 1999, s. 31–40.

Lenka MARTÍNKOVÁ, *K tzv. rynárecké listině z r. 1203 a jejím konfirmacím*, SPFFBU, roč. 52, řada Historica (C 50), 2003, Studia historica Brunensia, Vladimírovi Vašků k sedmdesátinám, Brno 2004, s. 17–29.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Středověké a raně novověké městské kanceláře: široké téma pro široké využití*, Sborník archivních prací 68, 2002, s. 58–93.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Z dosavadního výzkumu městských kancelářů v Čechách v době 18. století (zejména na příkladu vybraných východočeských královských věnných měst)*, Cornova. Revue České společnosti pro výzkum 18. století, 10, 2020, č. 1, s. 71–83.

Internetové zdroje

<https://biblio.hiu.cas.cz>

<https://lindat.cz>